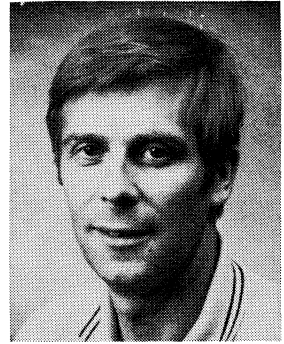

AKTUELL KOMMENTAR

INFORMASJON OM LØNNSUTVIKLINGEN I SAMBAND MED TARIFFOPPGJØR

AV

SVEIN GÅSEMYR

1. Innledning

I min fagforening avd. 2-12 av NTL, har vi vært mye opptatt av at den informasjon som blir gitt i samband med lønnsoppgjørene er meget mangelfull for den enkelte lønnstaker, som skal gjøre seg opp en mening om hvilke lønnskrav han vil stille, og som skal ta stilling til et forslag til avtale. Vi har forsøkt å bøte på dette ved å utarbeide egne beregninger og prognoser over lønnsutviklingen. Disse beregningene har vi arbeidet med siden 1970. Jeg vil her legge fram noen sentrale punkter i våre beregninger og foreta en jamføring med den informasjon som ble gitt i samband med det kombinerte oppgjør i år.

2. Svakheter ved å belyse lønnsutviklingen bare ved gjennomsnittstall for uensartede grupper

Det meste av den informasjon som legges fram om utviklingen i lønn, reallønn og disponibel reallønn gjelder gjennomsnittstall for grupper. Gruppene det gis tall for er ofte uensartede og store. Denne type statistikk er sjølsagt viktig for mange formål og har en sentral plass i nasjonalregnskap og -budsjett og i alt arbeid med økonomisk politikk. Mange vil vel akseptere at det er en politisk sak å fastlegge nivået på samlet disponibel reallønn. I alle høve er dette et nøkkelpunkt i et sosialdemokratisk styringsopplegg for økonomien. Det kombinerte inntekts- og lønnsoppgjør vi hadde i år må vi først og fremst se på som et verktøy myndighetene nytter for å kunne kontrollere størrelsen på disponibel realinntekt. I denne sammenheng er det viktig å stille spørsmålet om det i det hele er mulig å få politisk kontroll over nivå og fordeling av inntektene i et samfunn med privateid næringsliv. Jeg mener at de krefter som virker i markedet er så sterke at tiltak som går på tvers av markedskreftene ikke vil kunne fungere, i alle fall bare på kort sikt. Å tro at en kan sikre politisk kontroll over alle inntekter i et samfunn som det norske er bare ønsketenkning. Det må her rekke med å vise til de undersøkelser som nå pagår om enkelte rederes valutatransaksjoner.

Når en skal vurdere samordnede kombinerte oppgjør, er det naturlig å jamføre dette med et oppgjør på et mer fritt grunnlag der maktforholdene innen det enkelte forbundsområde og den enkelte

bedrift vil avgjøre lønnsnivået. Spørsmålet vi må stille er: hvem taper og hvem tjener på et kombinert oppgjør? Det foreligger ikke noe konkret materiale som belyser dette, men det mest rimelige svaret må være at de grupper det lykkes å få lønnsk kontroll over vil være den tapende part i et slikt oppgjør. Blant disse grupper er statsansatte og lønnstakere i låginntektsfag.

I følge «Kleppepakken» har regjeringen gått god for at lønnstakerne i gjennomsnitt skal få 3 pst. økning i disponibel reallønn i år. Dette betyr ikke at alle stillinger er garantert en økning på 3 pst. Om dette var tilfellet ville nok økningen i gjennomsnitt for alle lønnstakere bli langt større kanskje både 5 og 6 pst. Vi vet at det år for år finner sted strukturendringer i arbeidsstyrken, overgang fra låglønnsnæringer til høglønnsnæringer og at det blir en stadig større prosentvis andel av fagarbeidere i den totale arbeidsstokk. Også i staten finner det sted slike strukturendringer. Her er det økningen i andel av fagarbeidere, f. eks. flere akademikere, som har størst betydning. Jeg vil tro at slike strukturendringer representerer en ikke liten del av den reallønsforbedring som har funnet sted de siste 10 år. For statsansatte har vi indikasjoner for at strukturendringene sammen med bedringer for låglønnsgrupper, særlig begynnerlønninger, utgjør så godt som hele veksten i disponibel reallønn.

En lønnstaker som sier ja til det kombinerte oppgjør fordi han er enig i og slutter opp om Finansdepartementets ønske om en ramme for lønnsøkningen på 3 pst. sjøl om dette medfører liten eller ingen forbedring for vedkommende må vi bare respektere. Men dersom oppslutningen om det kombinerte oppgjør er et uttrykk for at folk har forstått det slik at lønningene for hver enkelt skal gå opp med 3 pst. er det grunn til å reagere på den informasjon vi har fått i samband med oppgjøret i år.

3. Beregningene fra avd. 2-12 av NTL

Formålet med de beregningene som er utført i avd. 2-12 av NTL er å gi tall for lønnsutviklingen for nøyaktig spesifiserte stillinger, f. eks. en kontorassistent i staten med topplønn. For statsansatte er det en enkel sak å lage slike oversikter. Det nyttes et begrenset antall lønnstrinn, vi kjenner stillingens plassering i lønnstrinn over tiden, og avtalen er ba-

sert på årslønn. Det er en overkommelig arbeidsoppgave å lage materiale som viser lønnsutviklingen de siste tariffperioder og prognoser for kommende periode for samtlige stillinger i staten. Også for den private sektor burde det lages statistikk av denne type. Dette er ulike mye vanskeligere fordi data-grunnlaget er så svakt at det vil bli en meget krevende oppgave å finne fram til beregningsmetoder. I vår avdeling har vi ikke maktet dette ennå.

På siste landsmøte i NTL ble det fattet vedtak om at en ved tariffoppgjørene først og fremst må ta utgangspunkt i den type statistikk som vi har laget i vår avdeling. Vedtaket ble ikke praktisert ved siste tariffoppgjør.

Jeg vil presentere en beregningsformel som viser sammenhengen mellom de lønnsbegrep vi nytter:

$$\frac{DR(76)}{DR(75)} = \frac{N(76) \cdot [1-t(76)]/P(76)}{N(75) \cdot [1-t(75)]/P(75)} = \frac{N(76)}{N(75)} \cdot \frac{[1-t(76)]}{[1-t(75)]} \cdot \frac{P(75)}{P(76)}$$

N = Nominell årslønn
P = Konsumprisen
R = Reallønn
t = Skatt i pst. av lønn
DR = Disponibel reallønn

Vi har altså at relativ endring i disponibel reallønn = relativ endring i nominell lønn x relativ endring i disponibel lønnsandel x relativ prisendring.

Spesielt vil vi framheve at endringer i direkte skatt her uttrykkes på en måte som er analog med endringen i nominell lønn og priser.

4. Reallønn og disponibel reallønn

I perioder der den direkte skatt øker, f. eks. at skattesatsene ikke justeres i samsvar med prisstigningen, vil reallønna vise en sterkere vekst enn disponibel reallønn. I perioder der vi har reelle lettelser i den direkte skatt vil disponibel reallønn vise en sterkere vekst enn reallønna.

I årene framover vil staten få betydelige inntekter fra oljesektoren. På denne bakgrunn må det være en rimelig prognose at de direkte skatter vil bli satt ned i en årrekke framover.

Da vår forening første gang nyttet begrepet disponibel reallønn i tariffsammenheng (i 1970) ble dette møtt med liten forståelse fra mange hold. LO's økonomiske kontor gikk så langt at det uttalte at det ikke var i LO's interesse å nytte disponibel reallønn i samband med tariffoppgjør. Nå har synet på dette endret seg slik at ved oppgjøret i år er det bare disponibel reallønn som blir debattert og informert om.

Etter mitt syn må en se både på utviklingen i reallønn og disponibel reallønn og vel også på arbeidsgivernes lønnskostnader når forslag til tariffavtaler skal vurderes. Et meget interessant kjennemerke ved årets tariffoppgjør er at reallønna får en svakere utvikling enn disponibel reallønn, og at lønnskostnaden får svakere utvikling enn lønna.

5. Referanseperioder

Det mest vanlige når en skal lage tall som betyr lønnsutviklingen er å lage gjennomsnittstall for kalenderår. Siden tariffavtalene ikke følger kalenderåret er kalenderårtall ikke brukbare til å måle effekten av en ny avtale. Det finnes ikke noen gitt løsning når den direkte skatt som utlignes pr. kalenderår skal fordeles på 2 avtaleår. Tall for avtaleår kan ikke vise effekten av skatteendringer (om vi da ikke skal akseptere regjeringens måte med å operere med forskjellige skattesatser i løpet av kalenderåret). En konsekvens av en slik praksis er vel å gi tall for avtaleår. I våre beregninger godtar vi ulike skattesatser i løpet av året. Det vil føre for langt å redegjøre for fordelingsmetoden i våre beregninger her, men jeg kan nevne at når en årslønn i løpet av et kalenderår passerer en skattesatsgrense blir beregnet skatt noe for høy. Dette avviket videreføres ikke over tid.

6. Indeksoppgjøret høsten 1975, tidsbegrenset priskompensasjon

Også ved indeksoppgjøret høsten 1975 ble det praktisert en kombinert oppgjørsform. Det ble gitt et meget beskjedent lønnstillegg tilsvarende 30 pst. kompensasjon for prisstigningen, og i tillegg fikk vi redusert medlemsavgift til folketrygden.

Det viste seg at den priskompensasjon vi fikk fra november 1975 delvis falt bort fra 1. mai 1976. Vi måtte så begynne å forhandle om dette tillegget en gang til. Den redegjørelse som Finansdepartementet sendte ut sammen med de nye skattekortene er formelt sett korrekt. Skatteletten på 1 100 millioner i samband med oppgjøret står på egne ben som Aamo har uttalt, men realiteten i saken er likevel at en del av disse millionene går med til å videreføre den priskompensasjon som ble gitt fra november 1975 midlertidig fram til og med april 1976. Det skulle vært interessant å vite om økonomene i Finansdepartementet helhjertet sluttet opp om de redegjørelser som ble gitt av departementet i denne sammenheng.

7. Beregninger for avd. 2-12 av NTL ved årets tariffoppgjør

Resultatene fra årets beregninger for avd. 2-12 av NTL er lagt fram i tabell 1. Følgende forutsetninger er lagt til grunn for prognosen: Vi har forutsatt samme økning i konsumprisindeksen som regjeringen og forlenget denne økning fram til april 1977. Det er ikke gitt noen garanti for dette. Det er nyttet ulike skattesatser for de enkelte måneder i året. Tabellen fra Statistisk sentralbyrå's skatteprogram er nyttet til å regne ut skatten. Fra 1. januar 1977 har vi tatt hensyn til skattelettelser som var kjent i mai i år, ellers er det nyttet 1976-satser.

8. Sammenligning av industriarbeidereksemplet i Kleppepakken og avd. 2-12's tall for lønnstrinn 14 i staten

I tabell 2 er det gitt endringstall for lønn, reallønn, disponibel lønnsandel og disponibel reallønn

Tabell 1: Prognose for lønnsutviklingen for statsansatte i avtaleåret 1/5 76 — 30/4 77. (Enslig forsørger.)

Lønns-trinn	Stillinger plassert i vedkommende lønnstrinn	Netto årslønn 1/5 76—30/4 77 (ekskl. avgift til oppl. og utvikl.-fondet)	Prosentvis endring fra avtaleåret 1/5 75—30/4 76 til avtaleåret 1/5 76—30/4 77 i:			
			Netto årslønn	Reallønn	Disponibel reallønns-utveckl. som følge av skatte- endringer	Disponibel reallønn
3		38 538	9,3	0,1	0,9	1,1
4		39 702	9,2	0,0	1,0	1,0
5	Kontorassistent — begynnerlønn	40 905	9,0	÷ 0,2	1,1	0,9
6		42 221	8,9	÷ 0,3	1,0	0,7
7		43 629	8,7	÷ 0,5	1,1	0,6
8		45 241	8,5	÷ 0,6	1,1	0,5
9		46 914	8,4	÷ 0,8	1,1	0,3
10		48 863	8,7	÷ 0,5	0,9	0,5
11		50 873	8,7	÷ 0,5	1,0	0,5
12	Kontorassistent — toplønn	53 270	8,9	÷ 0,3	0,9	0,7
13	Kontorfullmektig — toplønn	56 055	9,1	÷ 0,1	1,0	0,9
14		58 861	9,2	0,0	1,1	1,0
15		61 727	9,0	÷ 0,2	1,1	0,8
16	Sekretær I — toplønn	64 451	8,8	÷ 0,4	1,1	0,7
17		67 349	8,6	÷ 0,6	1,2	0,5
18		70 949	8,3	÷ 0,8	1,2	0,4
19	Førstesekretær — toplønn.....	74 652	7,5	÷ 1,6	1,4	÷ 0,2
20		78 907	6,9	÷ 2,1	1,7	÷ 0,5
21	Konsulent — toplønn	83 468	6,5	÷ 2,5	1,7	÷ 0,9
22		88 435	6,2	÷ 2,7	1,9	÷ 1,0
23		93 557	6,1	÷ 2,9	1,8	÷ 1,1
24		99 286	6,1	÷ 2,9	1,8	÷ 1,2
25		104 166	5,9	÷ 3,0	1,9	÷ 1,3
26	Byråsjef	109 310	5,8	÷ 3,1	2,0	÷ 1,3
27		114 712	5,7	÷ 3,2	1,9	÷ 1,4
28		120 380	5,6	÷ 3,3	1,7	÷ 1,7
29		126 337	5,5	÷ 3,4	1,6	÷ 1,8
30		132 236	5,5	÷ 3,4	1,6	÷ 1,9
31		138 181	5,4	÷ 3,5	1,8	÷ 1,7
32		144 335	5,4	÷ 3,5	2,1	÷ 1,4

Tabell 2: Lønnsutviklingen for en industriarbeider og lønnstrinn 14 i staten, endringstall for kalenderår og tariffperiode. Tallene gjelder for en enslig.

Endringer i pst.	Kalenderår. Fra 1975 til 1976		Tariffperiode. Fra til 1/5 75- 1/5 76- 30/4 76 30/4 77	
	Industri- arbeider, Kleppe- pakken	Lønns- trinn 14 i staten	Industri- arbeider, Kleppe- pakken	Lønns- trinn 14 i staten
Årslønn	11,2	10,6	10,1	9,2
Reallønn	1,8	1,2	0,7	0,0
Disp. lønnsandel	0,9	1,0	0,8	1,0
» reallønn.....	2,6	2,2	1,5	1,0

over kalenderår og avtaleår for Kleppepakkens industriarbeider og lønnstrinn 14 i staten. Lønnstrinn 14 er valgt fordi dette ligger nærmest indu-

striarbeideren når det gjelder årslønn. Som det går fram av tabell 1 er det lønnstrinn 14 (3 og 4) som kommer best ut.

Lønnstrinn 14 har lågere økning i nominell lønn enn industriarbeideren og følgelig også dårligere utvikling i disponibel reallønn. Økningen i disponibel reallønn for industriarbeideren fra 1975 til 1976 er på 2,6 pst. For å få til en økning på 3 pst. kommer Finansdepartementet trekkende med endringer i reglene for skattefrie renteinntekter m. v. På meg virker denne påplussingen noe snodig. For det første hører ikke slike forhold hjemme i tariff-sammenheng. For det andre dreier det seg om en justering av skatteregler som følge av prisstigning. Skattesystemet inneholder mange andre regler av samme natur som ikke er indeksjustert i år og ville følgelig virke negativt i Kleppepakkens regnestykke. Hvorfor er disse komponenter ikke tatt med? Om Finansdepartementet i slike regnestykker på sikt bare trekker inn slike regelendringer som virker positivt kan vi om en tid komme i den situa-

sjon at vi ikke vet hvor godt vi har det her i landet.

Tallene som gjelder endring fra avtaleår til avtaleår er mer usikre enn kalenderårtallene. Regjeringens prisgaranti er forutsatt forlenget fram til april 1977. Bare de skatteendringer fra 1/1 1977 som var kjent i mai 1976 er tatt hensyn til. Det kan og bør komme ytterligere skattelettelser fra 1. januar 1977. Vi får håpe at eventuelle skattelettelser ikke utsettes til forhandlingene om ny lønnsavtale våren 1977.

9. Lønnsutviklingen i staten fra 1968

Lønnsoppjøret i staten må vurderes på bakgrunn av at lønnsutviklingen siden 1968 har vært elendig. For å vise dette er tabell 3 tatt med.

Fra tabell 3, siste kolonne, går det fram at utviklingen i de enkelte lønnstrinn fra 1968 og fram til

i dag er preget av stagnasjon og tilbakegang når det gjelder disponibel reallønn. Etter mitt syn må det viktigste kravet til utviklingen av lønningene i staten gå på at alle lønnstrinn skal sikres en rimelig økning. Slik forholdene har vært de senere år utvikler det seg kaotiske tilstander p. g. a. alle mulige krav om opprykk i lønnstrinn for enkelte stillingsgrupper.

Avslutningsvis vil jeg gjerne gi uttrykk for at det er imponerende at Finansdepartementet fikk til et kombinert oppgjør. Det må ha vært satset voldsomt for å få til dette. Finansdepartementet har i år også satset og hatt kjempesuksess med å holde selselsettingen oppe. Det må kunne sies at 1976 vil bli et godt år for Finansdepartementet — og vel også for det private næringsliv.

Denne kommentaren er tilegnet skribentene av lederen i Sosialøkonomen nr. 6 i år.

Tabell 3: Utviklingen i disponibel reallønn for enkelte stillinger i staten fra avtaleåret 1/5 68—30/4 69 til avtaleåret 1/5 76—30/4 77.

	Lønnstrinn pr. 1/5—1976	Antall lønnstrinn-opprykk fra 1/5 68 til 1/5 76	Prosentvis endring i disponibel reallønn fra avtaleåret 1/5 68—30/4 69 til 1/5 76—30/4 77		Prosentvis endring i disponibel reallønn fra avtaleåret 1/5 68—30/4 69 til 1/5 76—30/4 77 som skyldes opprykk i lønnstrinn	Prosentvis endring i disponibel reallønn fra avtaleåret 1/5 68—30/4 69 til 1/5 76—30/4 77 som skyldes utviklingen i det enkelte lønnstrinn
			Samlet for hele perioden	Gj.snittlig årlig endring i perioden		
Kontorassistent, begynnerlønn	5	4	38,6	3,4	29,1	7,4
Kontorassistent, toplønn	12	2	10,6	1,1	8,1	2,3
Sekretær I, toplønn	16	1	4,2	0,5	3,5	0,7
Førstesekretær, toplønn	19	1	1,6	0,1	3,8	÷ 2,1
Byråsjef	26	2	÷ 4,6	÷ 0,5	6,0	÷ 10,0